БАСҚАРУ ФОРМАЛАРЫ ЖӘНЕ ӘКІМШІЛІК АУМАҚТЫҚ ҚҰРЫЛЫМЫ

Құрастырған АЛЕНОВА Б.Б.
Павлодар қ. ХББ НЗМ

Жетістік критерийі

Дағдылар	Жетістік критерийі
	Оқу мақсатына оқушы жетеді, егер…
Білу және түсіну	Билік формасына байланысты ұғымның анықтамасын біледі
Талдау және қолдану	Басқару формасына байланысты елдерді салыстырады, ерекшелігін анықтайды
Зерттеу	Елдің басқару формасының өзгеру себебін зерттейді

МЕМЛЕКЕТТЕРДІҢ БАСҚАРУ ФОРМАЛАРЫ

Монархия (грек. *monarchia* – дара билік) — жоғарғы мемлекеттік билік бір ғана басшы – монархтың (патша, шаһ, сұлтан, хан, халиф, король, император, т. б.) қолында болатын және ұрпақтан ұрпаққа мұрагерлікпен берілетін басқару тұрпаты.

Монархия — абсолюттік, конституциялық және теократтық болып бөлінеді.

Абсолютная	Теократическая	Конституционная

Европа		Бутан	Королевство
Андорра	Княжество	Камбоджа	Королевство
Бельгия	Королевство	Катар	Эмират
Ватикан	Теократическая монархия	Кувейт	Эмират
Великобритания	Королевство	Малайзия	Султанат
Дания	Королевство	Непал	Королевство
Иордания	Королевство	ОАЭ	Эмират
Испания	Королевство	Оман	Султанат
Лихтенштейн	Княжество	Саудовская Аравия(*)	Королевство
Люксембург	Герцогство	Таиланд	Королевство
Монако	Княжество	Япония	Империя
Нидерланды	Королевство	**Африка**	
Норвегия	Королевство	Лесото	Королевство
Швеция	Королевство	Марокко	Королевство
Азия		Свазиленд	Королевство
Бахрейн	Эмират	**Океания**	
Бруней	Султанат	Тонга	Королевство

* - К числу теократических монархий обычно относят также королевство Саудовская Аравия

РЕСПУБЛИКА

Республика (лат. *Respublika* – халық игілігі, қоғамдық іс) – мемлекеттік басқару нысаны. Мұнда жоғары мемлекеттің билікті белгілі мерзімге сайланған органдар жүзеге асырады. Мемлекеттің биліктің барлық жоғары органдары не сайланады, не оларды жалпыұлттық өкілдікті мекемелер.

Республикалық басқару — *парламенттік* және *президенттік* болып екіге бөлінеді.

Парламенттік жүйесі бар елдерде парламенттегі орындардың көпшілігін сайлауда жеңіп алған партия немесе партиялар коалициясы — премьер-министр басқарады. Үкімет өзі жасап парламент бекіткен бағдарлама бойынша жұмыс істейді, парламентке есеп береді. Парламент жетекші рөл атқарады, қажет десе, басқарушы үкіметті қызметтен кетіре алады. Парламент заңдарды ұсынады және оларды қабылдайды. Премьер-министр де парламенттің қарауына заңдар ұсынады. Сот билігі тек заңдарға сүйеніп жүзеге асырылады. Парламенттік республикалық басқаруға Италия, Алманияны жатқызуға болады.

Президенттік жүйеде президентті және парламентті халық сайлайды, заңды билік пен атқарушы билік арақатынасы өзгереді, ел президенті мемлекеттің де, үкіметтің де басшылығын өз қолына алады. Президенттік басқару үлгісі ретінде АҚШ-ты келтіруге болады.

udachny.ru->novostey.com

Мемлекеттер әкімшілік-аумақтық құрылымы бойынша келесі түрлерге бөлінеді:

Унитарлық (лат. *unitas* — біртұтас, біріккен) құрылыста саяси билік бір орталыққа бағынады, мемлекет ішінде өз алдына бөлек басқа құрылымға жол берілмейді. Оның территориясы, конституциясы бір болады. Мемлекеттік биліктің жоғары органдар жүйесі, азаматтығы ортақ. Мысалы, Италия, Франция, Қазақстан т. б. осы түрге жатады.

Унитарлы мемлекет - әкімшілік-территориялық бірлестіктердің саяси дербестігі болмайтын мемлекеттік құрылыс түрі. Мемлекеттік құрылысқа келесі сипаттамалар тән: елдің бүкіл территориясында тең жүретін біртұтас конституция; заңды күші бүкіл территорияға таралатын жоғарғы мемлекеттік билік органдарының біртұтас жүйесі; біртұтас құқық жүйесі; биліктің муниципалды органдарының жалпы мемлекеттік органдарға бағынуы.

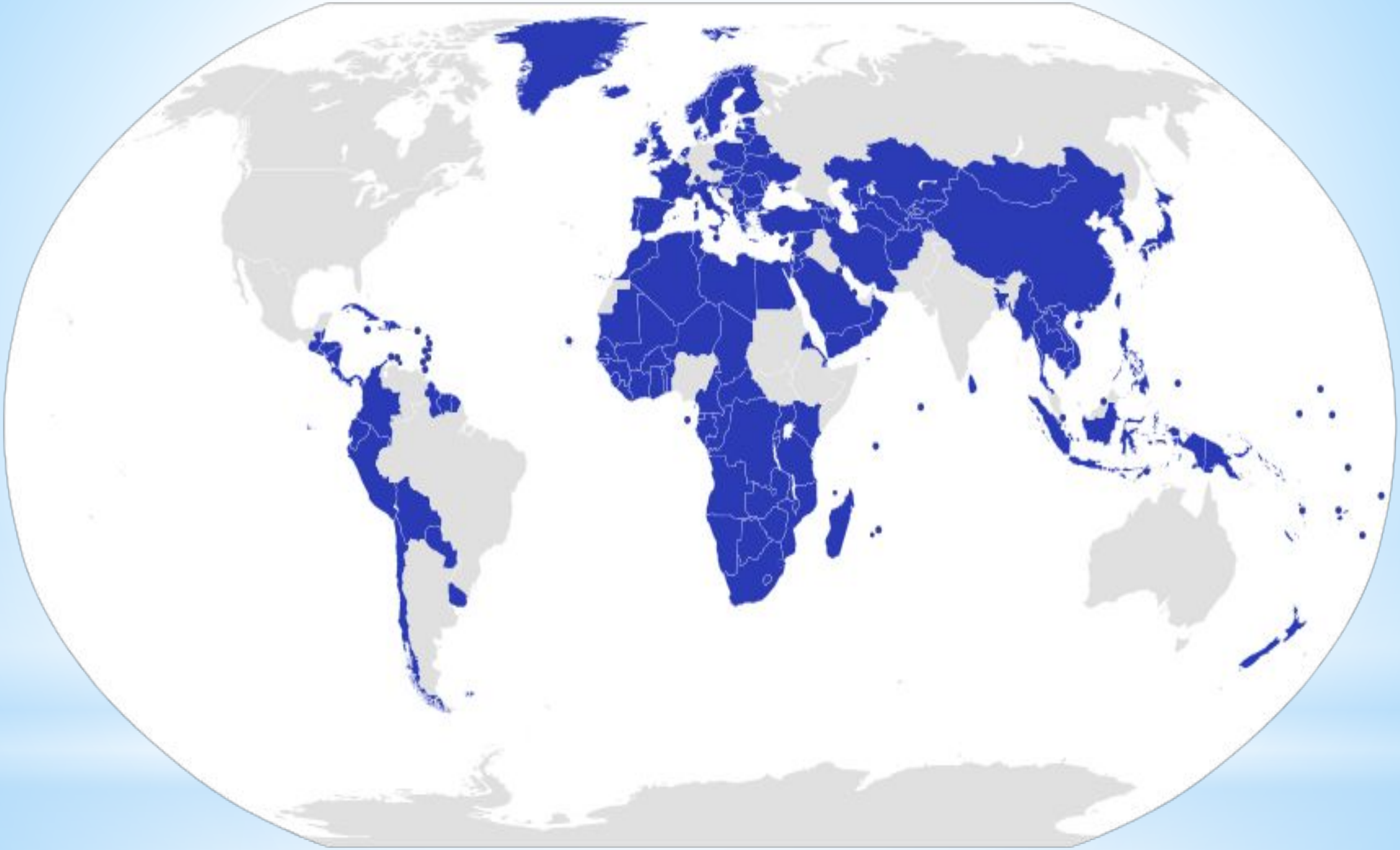

Федерация (лат. *foederatio* — одақ, бірлестік) — белгілі бір саяси тәуелсіздігі бар, бірнеше мемлекеттік құрылымдардың бірігіп одақтық жаңа бір мемлекетті құруы. Федерация мен оған кіретін субъектілердің міндеттері арасындағы айырмашылықтар жалпымемлекеттік конституциямен реттеледі. Әр субъектінің өзінің жоғарғы билеу (заң шығарушы, атқарушы, сот органдары болады). Мұндай мемлекеттерге АҚШ, Алмания, Малайзия, т.б. жатады.

Федеративные государства мира.

№ п/п	Страна	Количество субъектов Федерации	Столица
		СНГ	
1.	Россия	83	Москва
		Зарубежная Европа	
2.	Австрия	9	Вена
3.	Бельгия	3	Брюссель
4.	Босния и Герцеговина	2	Сараево
5.	Германия	16	Берлин
6.	Испания	17	Мадрид
7.	Сербия и Черногория	2	Белград
8.	Швейцария	23	Берн

	Зарубежная Азия		
Индия	32	Дели	
Малайзия	15	Куала-Лумпур	
Мьянма	14	Янгон	
Объединённые Арабские Эмираты	7	Абу-Даби	
Пакистан	7	Исламабад	

Африка		
Коморские острова	4	Морони
Нигерия	31	Абуджа
Эфиопия	9	Аддис-Абеба
Южно-Африканская Республика	9	Претория
Америка		
Аргентина	24	Буэнос-Айрес
Бразилия	27	Бразилиа
Венесуэла	21	Каракас
Канада	13	Оттава
Мексика	32	Мехико
Сент-Китс и Невис	2	Бастер
Австралия и Океания		
Австралийский Союз	8	Канберра
Микронезия	4	Паликир
Папуа - Новая Гвинея *	20	Порт-Морсби